

2021

GLOBALNI IZVEŠTAJ O PRAĆENJU OBRAZOVANJA ZA 2021. GODINU

SREDNJA I ISTOČNA EVROPA,
KAVKAZ I SREDNJA AZIJA

Inkluzija i obrazovanje: SVI ZNAČI SVI

REZIME

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Global
Education
Monitoring
Report

Network of Education Policy Centers

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

Inkluzija u obrazovanju, obaveza definisana 4. ciljem održivog razvoja (eng. Sustainable Development Goal – SDG), je proces koji se sastoji od aktivnosti usmerenih na prihvatanje različitosti, izgradnju osećaja pripadanja i koje su ukorenjene u uverenju da svaka osoba ima vrednost i potencijal. Obrazovni sistemi treba da odgovaraju na sve potrebe učenika i da ne smatraju različitost učenika problemom već resursom. Obezbeđivanje inkluzivnog obrazovanja visokog kvaliteta je povezano sa socijalnom inkluzijom.

Ključne poruke

Srednja i Istočna Evropa, Kavkaz i Srednja Azija su ostvarile napredak u pristupu inkluzivnom obrazovanju zasnovanom na pravima.

- U proteklih 20 godina nivoi stečenog obrazovanja, koji su već bili među najvišim na svetu, naglo su se povećali. Procenat dece i mladih van škole opao je za pola.
- Dve trećine sistema obrazovanja usvojila su definiciju inkluzije koja obuhvata višestruko marginalizovane grupe.
- Zemlje se udaljavaju od medicinskog modela. Procenat dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom u školama za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom opao je sa 78% u školskoj 2005/2006. na 53% u školskoj 2015/2016. godini. Procenat dece u rezidencijalnim ustanovama opao je za 30% u istom periodu.
- Škole proširuju svoje sisteme podrške i čine ih fleksibilnijim. Među 30 pregledanih sistema obrazovanja, njih 23 nude savetovanje i mentorstvo, 22 pomoć u učenju i 21 podršku specijalista i terapeuta.

Međutim, prelazak na inkluziju je daleko od završenog.

- Mnoge zemlje u regionu tek treba da odbace nasleđe segregisanog obrazovanja, nekad pogrešno smatranog efikasnim rešenjem. Uopšteno gledajući, svaki treći učenik sa smetnjama u razvoju i/ili invaliditetom u Srednjoj i Istočnoj Evropi još uvek pohađa škole za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom.
- U Gruziji, Kirgistanu i Mongoliji udeo mladih sa smetnjama u razvoju i invaliditetom koji ne pohađaju školu je dva puta veći od udela ove populacije u školi.
- U 15 od 30 sistema obrazovanja upis u školu zavisi od medicinsko-psihološke procene i drugih postupaka selekcije.
- Ono što se smatra inkluzivnom pedagogijom u stvari može biti medicinski definisan fokus na smetnje u razvoju i invaliditet. U Belorusiji integrisani razredi koriste dva plana i programa nastave i učenja: standardni za opšte obrazovanje, a drugi za takozvano specijalno obrazovanje; zajednička nastava je ograničena na kratku listu predmeta.

- Tek svaki drugi nastavnik u regionu se oseća spremnim da predaje u mešovitom okruženju (uključuje i učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom), a svaki treći u multikulturalnom okruženju. Sve stariji nastavni kadar čini sve hitnijim rešavanje ovog pitanja.
- Učenici i roditelji moraju da budu više uključeni; samo je Republika Moldavija izvestila o angažovanju učenika u izradi plana i programa nastave i učenja. Mišljenja učenika se retko uzimaju u obzir prilikom izrade politika.

Drugi oblici segregacije i diskriminacije još uvek opstaju i ometaju inkluziju.

- Oko 60% mladih Roma, Aškalija i Egipćana na Balkanu ne pohađa srednju školu. Pripadnicima ovih zajednica se takođe nesrazmerno često postavlja dijagnoza smetnji u razvoju. U Slovačkoj su Romi činili 42% učenika u školama za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom 2018. godine.
- U Mongoliji srednju školu završava 94% najbogatijih, a samo 37% najsiromašnijih.
- Turska, koja ima najveći broj izbeglica na svetu, ima više od 600.000 Sirijaca upisanih u svojim javnim školama, ali 37% sirijskih izbeglica je još uvek van škole.
- U 22 od 30 sistema obrazovanja postoje odvojene škole ili razredi za obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina. Ovaj paralelni sistem obrazovanja često ugrožava inkluzivnost obrazovanja.
- Rodna ravnopravnost u obrazovanju je postala izuzetno sporna tema. U pojedinim zemljama tradicionalni pogled na rodne uloge učvršćuje rodne stereotipe.
- Samo 7 od 23 zemlje ima politike ili akcione planove koji se izričito bave i zabranjuju nasilno ponašanje u školi na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.
- Tokom pandemije COVID-19, od ukupno 23 zemlje, 76% je pružilo podršku učenicima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom (npr. znakovni jezik u programima za učenje na internetu), a 52% je obezbedilo platforme za fleksibilno i samostalno učenje.
- Još manje njih je podržalo pristup infrastrukturi u udaljenim područjima (43%), osmislilo materijale za učenje na jezicima nacionalnih manjina ili pružilo dodatnu podršku siromašnim domaćinstvima (38%).

Preporuke

Kako region ulazi u poslednju deceniju za dostizanje 4. cilja održivog razvoja (SDG 4), ovih 10 preporuka uzimaju u obzir kako duboko ukorenjene prepreke tako i mogućnosti koje se ogledaju u širokom spektru tema koje su od važnosti za inkluziju.

1 Proširiti razumevanje inkluzivnog obrazovanja: Ono bi trebalo da uključi sve učenike – i svi znači svi. Inkluzivno obrazovanje bi trebalo da obuhvati sve učenike. Iako je većina sistema obrazovanja u regionu prihvatila definicije inkluzije koje prepoznaju višestruko marginalizovane grupe a ne samo učenike kojima je potrebna dodatna podrška u učenju ili sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, čak i ovaj prošireni obuhvat bi trebalo shvatiti kao samo jedan korak ka konačnom udaljavanju od bilo kakve definicije ili identifikacije učenika zasnovano na kategorizaciji ili grupisanju. zasnovane na kategorizaciji, grupisanju ili identifikaciji učenika Jasnoća terminologije je ključna za sve nivoe sprovođenja.

2 Staviti učenike u središte: Inkluzija nije samo rezultat; ona je, pre svega, proces i iskustvo. Učenici se mogu osećati kao da u nastavnim materijalima nisu dovoljno zastupljeni ili kao da su prikazani stereotipima. Ipak, oni nisu uključeni u izradu plana i programa nastave i učenja. Osim učeničkih parlamenata u nekim zemljama, malo dokaza postoji da se glas učenika čuje i da se po njemu postupa. Mišljenja svih uključenih u obrazovanje bi trebalo uzeti u obzir u nastojanjima da se obezbedi obrazovanje dobrog kvaliteta. Pravo na dobro fizičko i mentalno zdravlje, sreću, bezbednost i povezanost sa drugima važno je isto koliko i pravo na učenje. Pozitivna atmosfera u učionici, u kojoj nastavnici uočavaju i podržavaju trud učenika, je presudna. Osećaj pripadanja školi i vršnjačkoj grupi je od vitalnog značaja, naročito za decu iz osetljivih grupa koja su izložena većem riziku od socijalnog isključivanja.

3 Pokrenuti smislene konsultacije sa zajednicama i roditeljima: Inkluzija ne može biti nametnuta odozgo. Ključna prepreka za inkluziju u obrazovanju je nedostatak verovanja da je ona moguća i poželjna. Roditelji, staratelji, porodice i zajednice mogu imati diskriminatorne stavove u pogledu roda, smetnji u razvoju i invaliditeta, etničke pripadnosti ili religije, koji ometaju ili poništavaju napore da se sprovede inkluzivno obrazovanje. Nasuprot tome, roditelji dece iz osetljivih grupa mogu da odustanu od redovnih škola ako osećaju da one ne zadovoljavaju potrebe njihove dece. Vlade bi trebalo da stvore mogućnosti za roditelje i zajednice da izraze svoje potrebe prilikom osmišljavanja politika. Glas roditelja takođe treba da se čuje u kontekstu odluka zasnovanih na medicinskim i psihološkim procenama; inkluzivne alternative moraju biti dostupne.

4 Napraviti prostor za nevladine učesnike da ukažu na izazove i popune praznine: Osigurati da deluju prema istom cilju inkluzije. Civilno društvo, kroz organizovane akcije, odigralo je fundamentalnu ulogu branilaca i čuvara prava na inkluzivno obrazovanje. Kampanje podizanja svesti pomažu da se javno mnjenje promeni u korist inkluzije. Vlade bi trebalo da stvore uslove koji omogućavaju da nevladine organizacije nadgledaju ispunjavanje vladinih obaveza i da se zalažu za one koji su isključeni iz obrazovanja. Pošto nevladine organizacije takođe popunjavaju praznine u pružanju usluga, bilo po ugovoru ili samoinicijativno, vlade moraju da obezbede vođstvo i održavaju dijalog sa nevladinim organizacijama da bi se osiguralo da te usluge dovedu do inkluzije, zadovolje standarde, ne ponavljaju ono što drugi pružaoci usluga rade ili međusobno konkurišu za ograničena sredstva. Umesto toga, te usluge bi trebalo da budu održive, integrisane i usklađene sa nacionalnim strategijama, planovima i politikama.

5 Osigurati saradnju svih vladinih odeljenja, sektora i nivoa: Inkluzija u obrazovanju je samo podskup socijalne inkluzije. Partnerstvo je ključna reč u naporima vlade da se postigne inkluzija. Ministarstva koja dele administrativnu odgovornost za inkluzivno obrazovanje moraju da sarađuju u pogledu prepoznavanja potreba, razmene informacija i osmišljavanja programa. Međuministarska saradnja u razvoju, sprovođenju i koordinaciji politika uobičajena je u regionu. Međutim, razmena podataka mora da se pojača da bi se potpomogle rane intervencije i ublažio uticaj nepovoljnih početnih uslova na napredovanje u školi i učenje. Za uvođenje inkluzije potrebna je vertikalna saradnja između centralnih i lokalnih vlasti. Koordinisani rad na osiguranju kvaliteta je ključan za postizanje uspešne prakse inkluzivnog obrazovanja.

6 Podeliti stručnost i resurse: Ovo je jedini način da se održi tranzicija ka inkluziji. Postizanje inkluzije je na mnogo nivoa izazov u pogledu upravljanja. Ljudski i materijalni resursi za podršku različitostima koncentrisani su na nekoliko mesta zbog nasleđa odvojenog pružanja usluga obrazovanja i nejednako su raspoređeni. Mehanizmi i podsticaji su potrebni da bi se resursi fleksibilno preraspodelili kako bi se i na taj način osiguralo da ekspertski kapaciteti podržavaju tranziciju redovnih škola ka inkluziji. Promene u mehanizmima finansiranja su takođe potrebne. Posebno, odvojeno finansiranje obrazovanja povezano sa zvaničnim odlukama socijalnih i medicinskih službi dovodi do strateškog delovanja roditelja, škola i lokalnih vlasti koji se bore za resurse. Zemlje bi trebalo da dodele sredstva na osnovu prepoznatih potreba škola ili lokalnih vlasti za pružanjem usluga podrške.

7 **Primeniti univerzalni plan: Osigurati da su inkluzivni sistemi postavljeni tako da omoguće ispunjavanje potencijala svakog učenika.**

Jednostavan ali moćan koncept univerzalnog plana u obrazovanju povezan je sa pristupačnim školskim zgradama za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. On je proširen tako da uključuje i fleksibilna okruženja za učenje. Ogroman potencijal asistivne tehnologije za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom se još uvek ne koristi u potpunosti. Ali osnovna ideja fleksibilnosti za prevazilaženje prepreka u interakcijama učenik-sistem ne odnosi se samo na formu već i na sadržaj. Svi učenici bi trebalo da uče na osnovu istih fleksibilnih, relevantnih i pristupačnih programa i planova nastave i učenja. Treba prevazići izazove koji proizilaze iz načina na koji udžbenici prikazuju rodnu ravnopravnost ili etnički identitet. Prilagođena procena bi trebalo da pomogne učenicima da pokažu svoj napredak i stvori dodatne mogućnosti za učenike kojima je potrebna dodatna podrška.

8 **Pripremiti, osnažiti i motivisati nastavnike i osoblje koje pruža podršku: Oni bi trebalo da budu spremni da podučavaju sve učenike.**

Nastavnicima je potrebno obučavanje za inkluziju, i to ne kao specijalističke teme, već kao osnovni element njihovog inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja da bi se izbeglo reprodukovanje uvreženih stanovišta da neki učenici imaju nedostatke i da nisu sposobni da uče. Kompetencije povezane sa inkluzijom nisu uvek obavezne za sertifikaciju i licenciranje nastavnika. Direktori bi trebalo da budu spremni da komuniciraju i usade inkluzivni etos škole. Osoblje koje pruža podršku često nedostaje i njihovo vreme nije usmereno na pružanje podrške nastavnicima i učenicima. Asistenti u nastavi ne bi trebalo da preuzimaju isključivu odgovornost za obrazovanje učenika kojima je potrebna dodatna podrška, to je praksa koja može da doprinese njihovoj segregaciji.

9 **Prikupljati podatke o inkluziji i za inkluziju pažljivo i sa poštovanjem: Izbegavajte etiketiranje koje stigmatizuje.**

Fokusiranje rada na prikupljanju podataka na identifikovane osetljive grupe pomaže da oni koji su u nepovoljnom položaju postanu vidljivi. Ali ono takođe može da vodi etiketiranju dece, što nosi rizik od „samoispunjavajućeg proročanstva“. Želja za detaljnim ili sveobuhvatnim podacima ne bi trebalo da ima prioritet nad osiguravanjem da nijedan učenik ne bude oštećen. Ne pripadaju sva deca koja se suočavaju sa preprekama u pogledu inkluzije nekoj grupi koja se može identifikovati ili prepoznati, dok druga deca pripadaju većem broju osetljivih grupa. Informacioni sistemi za upravljanje obrazovanjem bi trebalo da obuhvataju unose, procese, rezultate i ishode za sve učenike i za višestruke upotrebe, ne samo za raspodelu resursa. Oni bi trebalo da razmotre praćenje iskustava učenika u pogledu inkluzije kao deo osiguranja kvaliteta i okvira odgovornosti. Praćenje bi trebalo da primenjuje inkluzivnu metodologiju.

10 **Učiti od vršnjaka: Prelazak na inkluziju nije lak.**

Inkluzija u obrazovanju predstavlja udaljavanje od diskriminacije. Ni tempo ni trasa ove tranzicije ne mogu da se univerzalno definišu; svako društvo može da krene drugačijim putem. Međutim, mnogo se može naučiti iz razmene iskustava na svim nivoima putem mreža za nastavnike i zajednica za učenje ili nacionalnih, regionalnih i globalnih platformi. Prilike za dijalog o politikama bi trebalo da se iskoriste za usmeravanje sistema obrazovanja da vrednuju različitost kao nešto što treba slaviti.

© UNESCO, 2021.

Prvo izdanje

Objavile su ga 2021. godine

Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu

Mreža centara za obrazovne politike

i Evropska agencija za posebne potrebe

i inkluzivno obrazovanje

Preveo Paspартu Multilingual Translation Services

Autor grafičkog dizajna Blossom

Raspored uredio Blossom

Prelom uradio UNESCO

Naslovna fotografija: UNICEF/UNI42671/

Roger LeMoyne

Ova kratka verzija

Regionalnog izveštaja za Srednju i Istočnu

Evropu, Kavkaz i Srednju Aziju za 2021. godinu i

svi povezani materijali dostupni su za

preuzimanje ovde:

Bit.ly/Eurasia2021inclusion

Ova publikacija je dostupna sa

otvorenim pristupom pod licencom

Attribution-ShareAlike 3.0 IGO

(CC-BY-SA3.0 IGO) license ([http://](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/)

[creativecommons.org/licenses/by-sa/](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/)

[3.0/igo/](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/)).

Korišćenjem sadržaja ove publikacije,

korisnici prihvataju da budu obavezani

uslovima korišćenja UNESCO spremišta

otvorenog pristupa.

Ova licenca se odnosi isključivo

na tekstualni sadržaj publikacije.

Za upotrebu bilo kog materijala za koji nije jasno

utvrđeno da pripada UNESCO,

obavezno je zatražiti prethodno odobrenje od:

publication.copyright@unesco.org.